

Ako je ravnati se po Sretenu Petroviću, recenzentu i piscu predgovora knjizi Leonida Stoloviča: *Suština estetske vrednosti*, Stolovič je autor koji je »oslobođen hipoteke vulgarno-marxističkih razrada u estetici«, »sociologističkog pristupa u umetnosti«, te koji s nekolicinom suvremenih sovjetskih autora uveliko prevladava »dogmatsku teoriju odraza«. Analiza koja slijedi idći će, uz prikazivanje osnovnih teza Leonida Stoloviča, uglavnom u smjeru propitivanja Petrovičevih ocjena.

Uvođenje u problem marksističko-estetičke aksiologije, odnosno teorije vrijednosti onako kako se ona javlja u marksističkoj estetici Leonida Stoloviča, zanimljivo je, indikativno, a moglo bi se nazvati i tipičnim za pokušaje heteronomnog-ideologiziranog mišljenja, u kojima se novo ne razvija kao imanentnost vlastitog stanovišta, već se zamjenjuje i nadomješta jednim oblikom eklektičke interdisciplinarnosti. Kako Stolovič uvodi u problem vrijednosti?

Nakon ukazivanja na starost određenja vrijednosti (navođenjem staroindijskog traktata »Arthašastra«) i nekoliko navoda »građanskog mišljenja« o vrijednosti, Stolovič utvrđuje da marksistička filozofija ne samo da uzima vrijednosti u razmatranje nego ona »omogućava i njihovo naučno shvatanje« (str. 20). Naučnost marksističkog shvaćanja pokazuje se analogijom Marx-Engelsovog otkrića nenaučnosti, odnosno »istorijsko-prolaznog karaktera i nepostojanosti 'vrednosti' buržoaskog društva«. Suprotnost tomu je omogućena materijalističkim shvaćanjem istorije koje »omogućava određivanje objektivnih kriterijuma za vrednovanje ljudskih postupaka i radnji«

(str. 21). U osnovi pak materijalističkog shvaćanja povijesti leži, po Stoloviču, marksistička metodologija, koja »otkriva mogućnost za naučno saznavanje vrednosnog uzajamnog odnosa čoveka i sveta, naročito estetskog odnosa« (str. 23). Daje li Stolovič određenja marksističke metodologije?

Mogućnosti marksističke metodologije Stolovič najprije pokazuje navođenjem onih njenih aspekata koji su i u sovjetskoj estetici napušteni — sociologizma i gnoseologizma. Tu je prije svega indikativno da se ograničenosti sociologizma i gnoseologizma vežu (makar i perfektno) uz marksističku metodologiju. Zablude se tako iz specifičnog oblika sovjetske kurtoazije nazivaju napuštenim mogućnostima. No budući da marksističko-lenjinistička metodologija (Stolovič nekad dodaje Lenjina) nije statična, nije sistem, struktura, nije sustav misli, nego promjenjiva ideološka kategorija, utoliko Stolovič ukazuje da upravo ona »omogućava uviđanje ograničenosti, kako isključivo sociološkog, tako i čisto gnoseološkog proučavanja estetskih pojava« (str. 25). Tako marksistička metodologija (nova) omogućava uvid u zablude marksističke metodologije stare. Pri tom jasnost i razločnost kritike nije popraćena razgraničavanjem starog i novog. U zaključku uvoda koji bi trebao pružiti odgovor na ovo pitanje nalazimo tek sljedeće: »Shvatanje estetskog, koje ima sjetički karakter može da se ostvari samo organskim spajanjem različitih pristupa, primjenom naučnih metoda istraživanja koje se na njima baziraju« (str. 28).

Nemoć ideologiziranog mišljenja sastoji se u kočnicama izvanjskih, nametnutih, izvanteorijskih određenja, koja spustavaju razvijanje imanentne pozicije. Ukoliko se promišljajuju npr. fenomen vrijednosti mora krenuti s nekih općih mjesta lenjinističkog marksizma, o vrijednosti će se moći govoriti tek na takav način da se trpa u pretince općih mjesta — u »materijalističko shvaćanje istorije«, »marksizam-lenjinizam«, odnosno »marksističku filozofiju«. Pri tom će opća mjesta — kao i u slučaju marksističke metodologije — ostati neproblematizirana; pa i onda kad će se htjeti pokazati specifičnost mišljenog — povla-

1228 Izlog knjiga

ći izjednačava s apsolutiziranjem ideje subjekta u vrijednosnom odnosu, tj. odbacivanjem objektivnog. Dinamičnost odnosa subjekt-objekta u Hegela Stolovič priznaje kao oblik »povezivanja« subjekt-objekta. Naglašavajući ipak da se razlika sastoji u nečemu drugom — u sadržaju koji se pripisuje subjektu, odnosno objektu.

Objektivnost vrijednosti društveno je uvjetovana, za razliku od vrednovanja koje je subjektivno i kao takvo proizvoljno. U izvodu o objektivnosti vrijednosti ukazat ćemo na proturječnost koja je temeljne naravi. »Estetska vrijednost je objektivna« — utvrđuje Stolovič — »kako po tome što sadrži u sebi, nezavisno od čoveka, postojeće prirodne osobine pojava stvarnosti, kao i po tome što objektivno, nezavisno od čovekove svesti i volje — postoji uzajamni odnos tih pojava sa čovekom i društvom uzajamni odnos koji se formira u procesu društvene istorijske prakse« (str. 50). Ako bi se i prihvatila teza o objektivnosti estetske vrijednosti zbog sadržavanja »prirodnih osobina pojava stvarnosti« (gdje je naravno problematično u odnosu na što se to prirodno pojavljuje kao vrijednost), drugi dio izvoda je temeljno neprihvatljiv i proturječan jer hoće da »prirodne osobine pojava stvarnosti«... »nezavisno od čovekove svesti« i volje uspostave »uzajamni odnos s čovekom«.

Izlog knjiga 1227

čit će se paralele na razini ideološkog pojma.

Indikativna su Stolovičeva određenja gnoseologije. Stolovič odbacuje gnoseologizam, ali ne odbacuje gnoseološki pristup (»priznavanje saznanje uloge umjetnosti — jedno je od najvažnijih postavki marksističko-lenjinističke estetike« (str. 31). Stolovič prihvaća prihvaćenu kritiku svodenja umjetnosti na spoznavanje, ali je oskudan u svom prilogu diskusiji: »postoje drugačije saznanje mogućnosti i različite društvene funkcije (umjetnosti)« (str. 32). Stolovič prihvaća gnoseološki pristup jer njegova suprotnost vodi u »idealizam«, »ka poricanju odražavanja stvarnosti« (str. 33).

Ako i pokazuje određene pomake u shvaćanju teorije odraza tezom o »složenom dijalektičkom protivrečnom procesu« (str. 35), u temeljnom sudu — izboru — on je odlučan: »Prema tome smatramo da teorijsko-vrednosni pristup u estetici tobože sam po sebi neizbežno isključuje teoriju odraza, da je on nepojiv sa njom — znači ne poznavati drugu aksiologiju osim idealističke« (str. 40). Ili: »Mi smatramo da teorija vrednosti koja se zasniva na marksističkom shvaćanju istorije, i koja je organski povezana sa dijalektičko-materijalističkom teorijom odraza, i marksistička estetika imaju mogućnost da bez ikakvih logičkih nesporazuma — spoje gnoseološki s aksiološkim pristupom« (str. 40). Moglo bi se navesti još mnogo rečenica ovog autora koji je, suprotno od Petrovičevih ocjena, daleko od prevladavanja vulgarno-marxističkih razrada u estetici. Kao temeljna okosnica Stolovičevog vulgarno-marxističkog pristupa jest ideološka osnova njegova mišljenja na koju ćemo ukazati sa dva navoda. »Partinost umjetnosti« Stolovič određuje kao »estetsku zakonitost njenog razvoja u klasnom društvu« (str. 227), a na stranici 201. Stolovič uzima odluke XXIV kongresa KPSS za dokaz teze pluralizma ukusa u komunizmu.

Indikativno je i to da je jedno od centralnih pitanja Stolovičeve teorije vrijednosti — pitanje odnosa subjekt-objekta. Već u samom postavljanju problema ovaj autor pokazuje odustajanje od razumijevanja Hegelovog shvaćanja supstancije kao subjekta koji se samouspostavlja. Stolovič to olako simplificira-

Razliku vrijednosti i vrednovanja kao rezultata i procesa Stolovič koristi da uspostavi razliku subjektivnog i objektivnog u vrijednosti. Njegovi zaključci, međutim, ne idu u smjeru razrade problema vrijednosti, oni su uvijek okrenuti ideološkom. Stoga ih treba adekvatno interpretirati: to da je društvena praksa kriterij objektivnosti vrijednosti (jer je praksa kriterij istine) znači samo to da je ideološkičnost marksističko-lenjinističkog shvaćanja istine dobila svoje mjesto u »estetičkoj aksiologiji«.

Pjuići o odnosu estetskog i etičkog Stolovič se zapravo poziva na samorazumljivost prisutnosti moralnog u estetskom. O tome govori niz formulacija, navodimo jednu: »pošto u sebi sadrži moralne odnose, estetske dejstvo vrše na čoveka oplemenjujuće dejstvo« (str. 134). Proizvoljnost određenja moralnog ima i svoje konsekvence, kao npr. u Stolovičevoj kritici Nietzscheova amoralizma, ili npr. u tezama o »komunističkoj moralnosti« čiji je temeljni princip proizvoljan, kršćanski, kolokvijalan: »čovek je čoveku — prijatelj, drug, brat« (136).

Moglo bi se mnogo toga navesti što ne ide uz ocjene Sretene Petroviča. Ni je, međutim, problem u tim ocjenama. Problem je u razlogu prevodenja ove Stolovičeve ideologije kao eklektizma u ruhu interdisciplinarnosti.